

Зміст

Слово до читача · II

А

Абуль Аббас · 14

Агнон · 19

Аміхай · 24

Аренас · 29

Б

Бібліотекар · 34

Беллоу · 39

Борхес · 44

Ботеро · 50

Буковські · 55

В

Варгас Льйоса · 62

Відень · 67

Війна · 72

Вітмен · 81

Г

Гемінгвей · 90

Гоголь · 95

Глаголиця · 102

Д

Ду Фу · 108

Е

Елегія · 116

Ж

Жертвоприношення · 122

З

Задура · 132

Зінгер · 140

І

Індикоплевст · 146

К

Кардинал і Карденаль · 152

Кіш · 159

Кропива · 166

Л

Література і війна · 172

М

Маланюк · 178

Melancholia Hungarica · 183

Мілош · 189

Місіма · 195

Мова чи країна? · 200
Модільяні · 205

Н

Никифор · 212

О

Облога 1240 року · 222

П

Павич · 230
Пандемія · 236
Пелікан · 241
Письменник · 246
Пітсбург · 251
Пярт · 257

Р

Ремарк · 262
Рубчак · 269
Рульфо · 280

С

Сад · 286
Сарамаґо · 292
Свідзінський · 298
Синтаксис · 303
Стравінський · 309

Ф

Фіцджеральд · 316

Фотографія · 322

Фрайліх · 327

Ч

Чапля · 332

Червоний ліхтар · 337

Чортків · 343

Ш

Шофер · 348

Шубер · 353

Шульц · 358

Ю

Юда Іскаріот · 364

Юкатан · 371

Я

Яструб · 378

Слово до читача

Улюбленим читивом у підлітковому віці були енциклопедичні томи. Об'ємисті книги із золотими тисненими літерами відрізнялися від решти книжок, як океанічний лайнер відрізняється від рибальського катерка. Відрізнялися вони також обсягом, шрифтом, друком, розміщенням колонок, ілюстраціями. Здавалося, що в них зібрано й стиснено до розмірів чорних дір усі знання людства. Ось чому вони притягують і втягують у своє магічне коло *тугих бібліофілів*. А ще енциклопедії подобалися тому, що їх читання-перечитування — так думав я тоді — може замінити нудну повинність школи. Завершуючи цю книгу, я вирішив, що абетковий порядок буде найліпшою моделлю її структури.

Енциклопедії швидко старіються, бо від народження страждають, якщо так можна висловитися, синдромом Гатчінсона-Гілфорта, тобто прогерією. Тож їх поновлення і перевидання займає довгі роки. Тепер наче легше — електронне поновлення відбувається за кілька хвилин, однак підготовка будь-якої статті все одно клопітка та довготривала праця. Усе одно — видаючи останній том, автори усвідомлюють, що перші вже безнадійно застаріли, бо все навколо так швидко змінюється —

з'являються нові слова, помирають люди, відбуваються відкриття, потрапляють у телескопи неznані зірки і придумуються смартфони.

У цій книжці своєрідне поєднання енциклопедичної форми, принаймні її абеткового компонента, з доволі вільною, якщо не сказати свавільною, інтерпретацією теми. Сухого академічного викладу я вирішив не дотримуватися, та й це не завдання письменника. Мені більше до густу вільніша манера подачі інформації, що, безперечно, може насторожити читача, який схопив це видання до рук, сподіваючись погамувати свою енциклопедичну спрагу. Для такого прискіпливця існують інші книжки.

Протягом багатьох років письменник не тільки пише, а й читає. Навіть, не так — спочатку він читає, а згодом починає писати. Читання і писання співіснують як тожні процеси, між якими виникають взаємозв'язок і суперечності. Перша апорія суперечності — якщо ти тільки читатимеш, то ніколи не напишеш свого, друга — криється у змісті читання, іншими словами — що потрібно читати і скільки, щоби не нашкодити собі, але одночасно підготувати ґрунт для власного писання. Взаємозв'язок же, як на мене, полягає в тому, що читання відточує твою лексику, показує тобі, на прикладі попередників, як облаштовувати дім мови, та навчає обережного обходження зі словом. З часом, коли ти здатен відрізнити небесне письмо від приземленого, уловити музику поетичного синтаксису, збагнути простоту і складність одвічних питань, саме тоді твоє читання — за умови, якщо ти письменник, — уже виходить на постійне протистояння «твого» і «чужого». От, щоби якось упорядкувати й примирити такий дисбаланс, — мені й закортіло укла-

сти цей, із дозволу сказати, енциклопедичний словник імен. До імен додати деякі міста, поспостерігати за птахами, поміркувати над темою війни та миру. Я усвідомлюю, що не всі літери української абетки в цій книзі заповнено, для тих — незаповнених, — сподіваюся, настане своя черга.

Василь Махно

Серпень 2022

А

Абуль Аббас

Одна із найцікавіших і, до певної міри, заплутаних історій раннього Середньовіччя міститься у згадці про слона Абуль Аббаса. Зафіксовано її в «Анналах королівства франків» тричі: 801-го, 802-го та 810-го років. От що там записано: *«В липні місяці того самого року (20 липня) прийшов Ісак зі слоном та іншими дарами, які послав король персів. Усе він допровадив імператорові до Ахена. Ім'я слона було Абуль Аббас»*. Ніколи королівський хроніст не згадав би жодних слонів, якби 796 року з Ахена, тодішньої франкської столиці не було вислано трьох посланців до Багдада. Таке посольство спорядили з кількох причин і передусім, мабуть, торговельної, але й військової виключати не варто. Про якийсь пряме воєнне протистояння Карлові Великому не йшлося, надто да-

леко був той халіфат від його королівства, хоча халіф Гарун-ар-Рашид не відзначався аж надто миролюбною політикою. Встряваючи у різні завойовницькі війни, його війська доходили до Візантії, змушуючи її платити значну данину. Посольство дісталось до Багдада, щоби налагодити передусім контакти. Перемовини, мабуть, відбулися успішно. Бо інакше — з якого дива багдадському халіфу спало б на думку їх обдаровувати? Звісно, про щось же домовилися. Можливо, це був один із перших мостів у середньовічній історії між християнською Європою та ісламською Азією. Як вияв особливої поваги до Карла Великого посланцям і привели білого слона, хоча інші джерела зазначають, що це був звичайний слон. Не їм особисто, звісно, а їхньому сюзерену. Відмовлятися від таких царських щедрот не гоже, та й ніхто не посмів би цього вчинити. Хіба ж їм обридли власні голови на в'язах? А от зворотній шлях зі слонем та іншими подарунками розтягнувся на подальші чотири роки. Маршрут пролягав, якщо вірити різноманітним джерелам, від Багдада через Єрусалим та Карфаген до Генуї, а далі через Альпи до Ахена — столиці Карла Великого. Можна уявити, що пережили Ісак та його супутники з тим слонем, перш ніж тварина опинилася в Європі. У жовтні 801 року посольство висадилося в Генуї. Тут з'являється ще одне рівняння з багатьма невідомими, бо Ісакові супутники — франкські дворяни, Лантфрфл та Сигізмунд, дорогою вмерли, — й довелося йому вже самому, хоча зрозуміло, що з помічниками, плентатися зі слонем караванними шляхами вздовж Середземного моря, переходити єгипетські пустельні землі, щоби прибути до Іфрікії. Звідки поплили до європейського берега. Зиму перебули в містечку Верчеллі, тобто не одра-